

Da li su sprovedene mjere i mjere koje Vlada RS planira sprovesti usklađene sa ciljevima Ekonomske politike?

Analizu uradio centar za istraživanja i studije

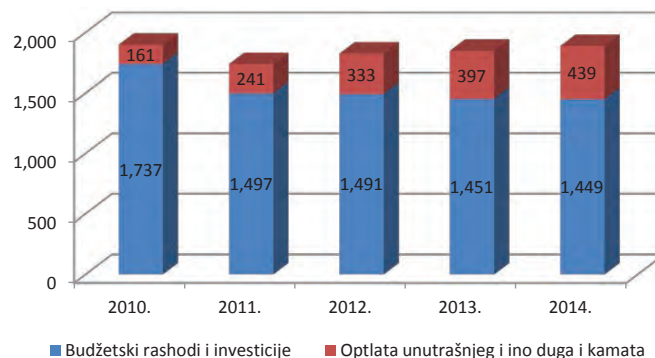
Uzimajući u obzir ograničen prostor u ovom izdanju Kvartalnog ekonomskog monitora, u analizi je obrađeno nekoliko pitanja za koja smatramo da zahtijevaju posebnu pažnju javnosti u procesu usvajanja nacrtu Budžeta RS za 2012. godinu. To su pitanja pada raspoloživih budžetskih sredstava radi porasta godišnjih rata za otplatu javnog duga, te posljedične potrebe preraspodjele potrošnje između stavki administrativnog karaktera (plate, materijalni troškovi i sl.) sa jedne strane i stavki razvojnog i socijalnog karaktera sa druge strane

Budžet raste, ali raspoloživa sredstva opadaju

Iznos sredstava iz Budžeta RS potreban za otplatu unutrašnjeg i ino duga bilježi snažan porast. Tako je za ovu potrebu planirano 293 miliona KM za 2012. godinu ili 16% ukupnih budžetskih sredstava. Ako posmatramo planirano kretanje ove veličine u periodu 2010-2014, možemo vidjeti da se otplata duga penje sa 6,7% budžeta ili 124 miliona KM u 2010. godini do cijelih 23,2% budžeta ili 439 miliona KM u 2014. godini. Ovaj snažan porast godišnje rate za otplatu duga je osnovni razlog zbog kojeg se preostali iznos budžetskih sredstava, koji uključuje sve

budžetske rashode i investicije, u posmatanom periodu konstantno smanjuje. Ovaj preostali iznos budžetskih sredstava u stvari predstavlja onaj dio budžeta koji je raspoloživ za realizovanje razvojne i socijalne funkcije Budžeta RS, ali možemo vidjeti da je planirano da se on u periodu 2010-2014 smanji za cijelih 16,6% (sa 1.737 miliona KM na 1.449 miliona KM). Prema projekcijama Dokumenta okvirnog budžeta RS za period 2012-2014 (DOB RS 2012-2014), rezultat ovako restriktivnog planiranja biće obaranje nivoa zaduženosti RS na 32,6% BDP-a u 2014. godini. Međutim, može se zaključiti da

Kretanje osnovnih elemenata budžeta Republike Srbije

Izvori: Nacrt budžeta RS za 2012, Dok. okvir. budžeta RS 2012 - 2014.

će unutar ovako postavljenih okvira u posmatanom periodu biti veoma teško ostvariti značajniji ekonomski i socijalni oporavak RS, osim ako ne dođe do ozbiljnih ušteda u rashodnim stavkama administrativnog karaktera (plate,

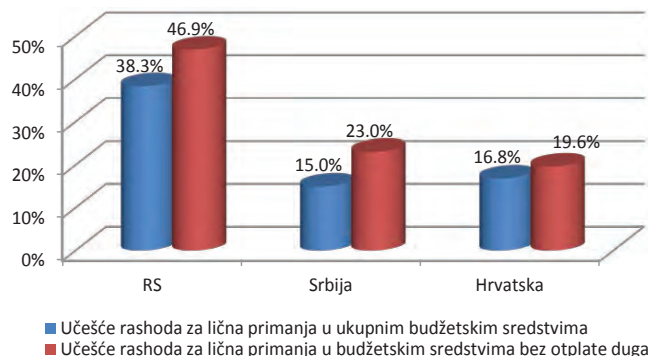
materijalni troškovi i sl.). Treba napomenuti da je za ostavriavanje ovakvih ušteda neophodno provođenje dubokih reformskih procesa, ali da se pregledom DOB RS 2012-2014 ne vidi da su takve uštede planirane.

Na plate odlazi skoro pola raspoloživih sredstava u 2012. godini

Rashodi za lična primanja u 2012. godini učestvuju sa 38,3% u budžetu RS, a čak 46,9% u sredstvima budžeta koja ostaju raspoloživa nakon otplate unutrašnjeg i ino duga. Prema tome, samo 53,1% iznosa koji ostaje nakon otplate duga ostaće na raspolaganju u budžetu za finansiranje razvojnih i socijalnih potreba Republike Srbije. Poređenja radi, u 2010. godini je na lična primanja potrošeno

35,7% sredstava koja su ostala raspoloživa nakon otplate duga (ili 792 miliona KM), a za razvojne i socijalne potrebe je potrošeno 64,3% (1.117 miliona KM). Iz ovih podataka možemo vidjeti da je u periodu 2010-2012 došlo do porasta rashoda za lična primanja (+12,8%), a snažnog pada preostalih raspoloživih sredstava (-26,5%). Ako poredimo visinu učesća rashoda za lična primanja u budžetima RS, Srbije i Hrvatske (na

Učešće rashoda za lična primanja u budžetu RS

Izvori: Nacrt budžeta RS 2012, budžet Srbije 2011. i budžet Hrvatske 2011.

grafikonu), možemo vidjeti da je ovo učešće (i prije i poslije otplate duga) značajno manje u Srbiji i Hrvatskoj u odnosu na RS.

Povrh toga, potrebno je naglasiti da su i Srbija i Hrvatska u prethodne dvije godine donijele zakone i odluke u cilju značajnog smanjenja broja zaposlenih u javnoj upravi. Srbija je tako 2009. godine donijela zakon koji je utvrdio da broj zaposlenih u republičkoj upravi na neodređeno vrijeme ne može biti veći od 28.400 ljudi, što je zahtijevalo smanjenje broja zaposlenih za više od 7%. Ako uzmemo u obzir informaciju da republička uprava RS trenutno zapošljava oko 35.000 ljudi, postaje lako zaključiti da li RS ima višak javne administracije. Treba dodati i to da se u našem slučaju jedan dio poslova javne administracije obavlja u institucijama na nivou BiH koje zapošljavaju oko 22.000 ljudi. Ako pretpostavimo da RS finansira jednu trećinu

troškova rada tih institucija, onda zaključujemo da poreski obveznici RS finansiraju dodatnih preko 7.300 administrativnih radnika. A tu nisu uračunati zaposleni u institucijama na lokalnom nivou (opštine i gradovi).

Ovdje ćemo još navesti i jak negativan uticaj relativno visokih plata u javnom sektoru na konkurentnost privrednog sektora u pogledu zapošljavanja kvalitetnih kadrova. Naime, prosječna plata u sektoru državne uprave RS je u septembru 2011. godine bila viša za 99,2% od prosječne plate u prerađivačkoj industriji (izvor: Republički zavod za statistiku). Iako se taj podatak donekle može uzeti sa rezervom (imajući u vidu činjenicu da je u prerađivačkoj industriji niža kvalifikaciona struktura zaposlenih, te da ima veliki broj radnika prijavljenih na minimalan iznos, dok se „na ruke“ isplaćuje ostatak stvarnog mjesečnog ličnog dohotka), poli-

Prosječna plata u sektoru državne uprave RS je u septembru 2011. godine bila viša za 99,2% od prosječne plate u prerađivačkoj industriji. Takvom politikom se smanjuje konkurentnost privrednog sektora u pogledu zapošljavanja kvalitetnih kadrova.*
*(Izvor: Republički zavod za statistiku)

tikom daleko većih plata u javnom sektoru se smanjuje konkurentnost privrednog sektora u pogledu zapošljavanja kvalitetnih kadrova. Visinu prosječne plate u javnom sektoru teško može dostići bilo koji sektor privrede tako da nam najkvalitetniji kadrovi odlaze u javni sektor. Da bi izbjegli tu situaciju trebali bi se pridržavati osnovnog principa da se visina plata za svako zanimanje u javnom sektoru uskladi sa visinom plata za isto zanimanje u privatnom sektoru. Time bi se posti-

glo da javna administracija dijeli sudbinu privatnog sektora, te bi se prebacio fokus socijalnog dijaloga sa javnog na privatni sektor. Još da napomenemo da je visina poslaničkih plata u parlamentima RS, BiH i Federacije značajno prelazi granicu od tri prosječne plate u zemlji, što nije zabilježeno ni u jednom od osam stranih parlamenata obrađenih u studiji koju je radio Centar za istraživanje i studije GEA (detaljne analize ove problematike možete pročitati na www.gea.ba.)

U privredi bez posla ostalo oko 8.000 radnika

Prethodne dvije godine su potvrdile našu tvrdnju da povećanje nameta na dohodak ne mogu otkloniti finansijske probleme javnih fondova i budžeta RS. Kao što smo rekli, rješenje za problem deficita budžeta i javnih fondova treba tražiti u njegovim osnovnim uzrocima, koji se, osim ekonomske krize, sastoje od strukturnih problema unutar penzijsko-invalidskog i zdravstvenog sistema, neodrživo visokih troškova javne administracije i loše usmjerenih socijalnih transfera.

Povećanjem poreza i doprinosa na plate trenutno je došlo do povećanja prihoda po tom osnovu, ali je dugoročno stvoren negativan uticaj na kreiranje novih radnih mjesta u privredi. Istovremeno dodatno stimulirano zapošljavanje na crno. Prema tome, ova mjera je pojačala nega-

Privatna preduzeća u RS su na kraju septembra 2011. godine zapošljavala oko 120.000 radnika, što je za oko 8.000 manje nego u istom periodu prethodne godine, dok je istovremeno broj radnika u javnom sektoru povećan za 300, pa je na kraju devetog mjeseca u ovoj oblasti bilo 70.458 zaposlenih.*

*(Izvor: Republički zavod za statistiku)

tivan efekat ekonomske krize na tržište rada, što je rezultovalo padom broja zaposlenih u RS. Evo nekih činjenica koje govore tome u prilog. Privatna preduzeća u RS su na kraju septembra 2011. godine zapošljavala oko 120.000 radnika, što je za oko 8.000 manje nego u istom periodu prethodne godine, dok je istovremeno broj radnika u javnom sektoru povećan za 300, pa je na kraju devetog mjeseca u

ovoj oblasti bilo 70.458 zaposlenih. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji smanjen je za oko 4.000, dok je u oblastima trgovine na veliko i malo, popravku motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu, bez posla ostalo više od 3.000 zaposlenih. Broj radnika u zadružnom sektoru u septembru ove godine u odnosu na isti period lani smanjen je za 290, dok su mješovita preduzeća

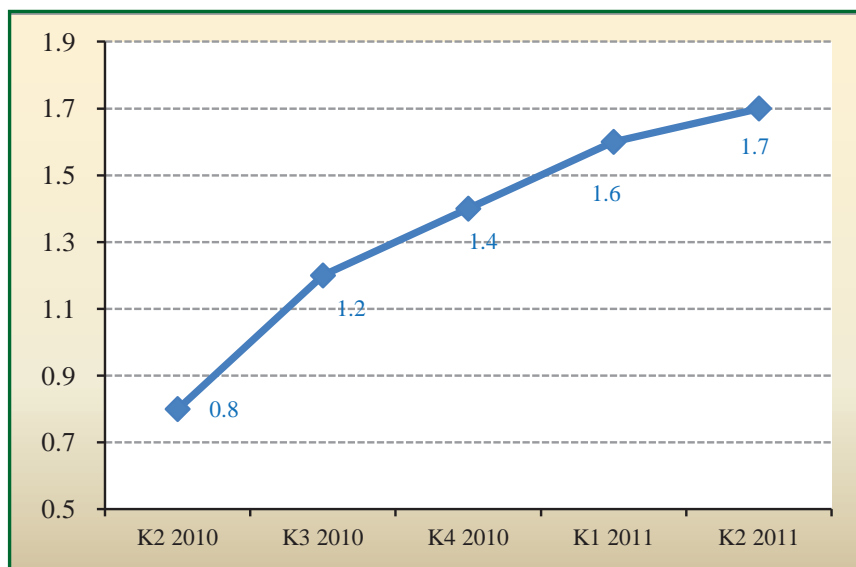
u istom periodu ostala bez 3.642 zaposlena. U RS su u septembru radila 237.923 lica, dok je u istom periodu 2010. bilo zaposleno 247.388. Najveći broj zaposlenih radi u upravi i odbrani, te obaveznom socijalnom osiguranju, i to 22.550 radnika, a u odnosu na prošlu godinu broj zaposlenih u ovim oblastima povećan je za oko 200. Veliki broj ljudi zaposlen je i u oblasti obrazovanja i to 20.152, a u odnosu na 2010. godinu, broj radnika u ovoj oblasti smanjen je za oko 500 (Izvor: Republički zavod za statistiku). Dugoročnije gledano, pad zaposlenosti (prije svega u privatnim preduzećima) ima za rezultat smanjenje poreske osnovice što naravno dovodi do pada prihoda (a prihodi su bili osnovni razlog uvođenja ove mjere). Kompletnu analizu efekata ovih mjera moguće je naći u Kvartalnom ekonomskom monitoru br. 4.

Blagi rast BDP-a, ali i siromaštva

Podaci za 2011. godinu govore o minimalnim pozitivnim stopama rasta ekonomske aktivnosti u RS, koje nisu bile dovoljne da dovedu proizvodnju na nivo iz perioda prije krize. Ovaj usporeni oporavak je u velikoj zavisnosti od razvoja događaja u okruženju i EU, a koji će nastaviti da definiše pravac kretanja u 2012. godini. Zavisnost RS u odnosu na inostranstvo ogleda se i kroz "uvezenu" inflaciju hrane i goriva, koja je dodatno pogoršala položaj socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Podaci o porastu broja nezaposlenih, penzionera i lica u stanju socijalne potrebe upućuju na potrebu sprovođenja dubokih reformskih procesa

Minimalan ekonomski rast

Stope realnog rasta BDP RS, u %

Nakon pada ukupne ekonomske aktivnosti RS u 2009. od 3,0%, uslijedio je njen skroman oporavak u 2010. od 0,8%, a koji je prisutan i od početka 2011. godine. Iako je BDP u drugom kvartalu 2011. godine, snažno predvođen ekspanzijom sektora vađenja ruda i kamena (+14,2%), porastao za 1,7%, dinamika njego-

vog rasta daleko zaostaje za onom iz pretkriznog perioda. Očigledno je da velika negativna amplituda ekonomskog rasta u periodu eskalacije krize, zahtijeva duži vremenski horizont za prilagođavanje domaće ekonomije, te dostizanja pretkriznih stopa ekspanzije. Međutim, sve naglašenija kriza javnih dugova u SAD i zeml-

jama EU, kao i usporavanje ekonomskog rasta koje je već evidentno, predstavljaju rane znakove upozorenja na mogući nadolazak drugog talasa krize. Za razliku od prvog talasa koji je svoje korijene vukao iz privat-

nog sektora, generator novog talasa krize jeste javni sektor, što u velikoj mjeri otežava proces njenog, eventualnog saniranja i prevazilaženja.

Recentna ekonomska kriza pokazala je sve slabosti domaće privrede, među kojima se naročito izdvaja neravnotežni ekonomski rast zasnovan na potrošnji i visokom deficitu platnog bilansa, što je dugoročno neodrživo. U okolnostima kada domaća ekonomija još osjeća posljedice globalne ekonomske erozije, poput visoke nezaposlenosti, neravnomjernog industrijskog oporavka, budžetskih debalansa i sl., eskalacija novog talasa krize dodatno bi pogoršala ukupna društveno-ekonomska kretanja u RS.

Pogoršavanje prognoza

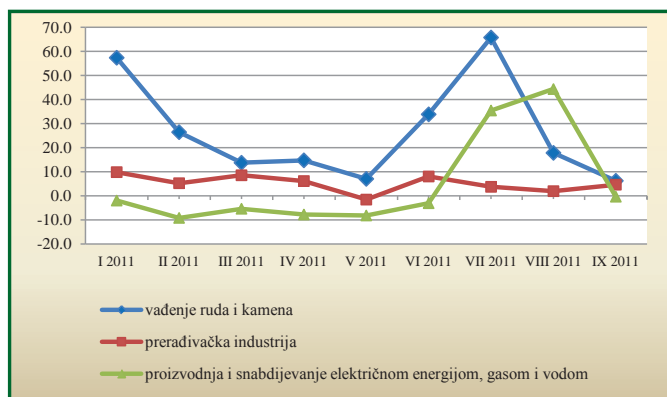
Prema projekcijama Evropske centralne banke, iz septembra 2011, ekonomski rast u zemljama članicama evrozone u 2011. godini kretaće se u rasponu od 1,4% do 1,8%, što predstavlja pogoršanje u odnosu na projekcije iz juna kada je očekivano da će rast iznositi između 1,5% i 2,3%.

Amplituda pada

Nakon rasta od 6,2% u 2008, BDP RS se u 2009. godini smanjio za 3,0%, što predstavlja amplitudu negativne promjene stope rasta od 9,2 procentna poena.

Relativni oporavak industrijske proizvodnje

Rast industrijskih područja RS u 2011, u %

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Industrijski rast predstavlja značajnu okosnicu ukupnog ekonomskog rasta RS. Fizički obim industrijske proizvodnje, u periodu I - IX 2011. godine, rastao je po stopi od 6,8% i bio je snažno predvođen ekspanzijom sektora vađenja ruda i kamena od 24,1%. I pored značajnih rezultata koje su izvozno orijentisani sektori ostvarili od početka 2011. godine, fizički obim proizvodnje u istima značajno zaostaje za onim od prije krize. Tako je međugodišnji rast tekstilne industrije od 23,6% (bez proizvodnje odjevnih predmeta), drvne od 15,6% i metalne industrije od 4,0%, bio nedovol-

jan da bi neutralisao negativne rezultate koje su ostvarili u periodu globalne recesije, s obzirom na to da je samo u prvih devet mjeseci 2009. godine prosječni pad ovih sektora iznosio preko 27%.

Uprkos značajnim potencijalima za intenzivni razvoj i unapređenje poljoprivredne proizvodnje ko-

Prosjek poljoprivrednog zemljišta po glavi stanovnika u RS iznosi 0,7 ha, što znatno premašuje prosjek na nivou BiH od 0,51 ha i EU od 0,35 ha.

jima dodatno pogoduje povoljna globalna konjunktura u pogledu nivoa cijena i obima potražnje za hranom, domaća prehrambena industrija pokazala se izuzetno neotpornom na agresivnu inostranu konkurenciju. Njena nekonkurentnost posljedica je niskog nivoa efikasnosti i produktivnosti, te tehnološkog zaostajanja. Nizak stepen zaštite domaćih proizvođača od uvoza proizvoda koji imaju puno veću podršku matičnih država (kroz različite vidove subvencija), takođe ne doprinosi poboljšanju stanja u poljoprivredi RS. U

takvim okolnostima, kontrakcija u proizvodnji hrane u RS koja je u prvih devet mjeseci iznosila 5,7%, bila je kompenzirana istovremenim rastom uvoza prehrambenih proizvoda od 7,7%. U RS postoje značajne tržišne niše koje bi se, umjesto iz uvoza, mogle efikasno zadovoljiti iz domaće proizvodnje (prehrambena industrija, odjeća i obuća, proizvodnja namješta i sl). U svakom slučaju, tome ne pogoduje trend intenzivne deindustrijalizacije i smanjenja značaja kapitalno intenzivnih grana za ukupnu privrednu strukturu.

U prvih devet mjeseci 2011. godine, ukupna industrijska proizvodnja BiH bila je veća za 6,9%. U istom periodu, sektor vađenja ruda i kamena rastao je po stopi od 20,7%, prerađivačka industrija 5,5% i električna energija 4,4%.

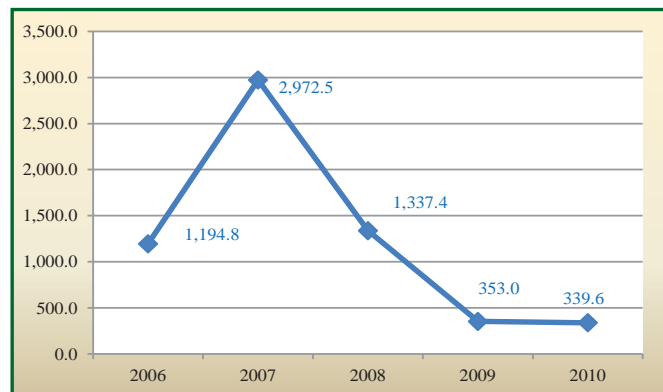
Zašto nas investitori zaobilaze?

U prethodnom periodu je izostao značajniji priliv stranih ulaganja. Tako je ukupno stanje SDI u BiH na kraju 2010. godine iznosilo 9,54 milijarde KM (Izvor: Centralna banka BiH), dok je, prema podacima Vijeća stranih investitora u BiH, njihov priliv u prvom polugodištu 2011. godine iznosio svega 65

miliona KM ili 19,5% manje u odnosu na isti period prošle godine. Kao najčešći razlozi zbog kojih strani investitori zaobilaze domaću ekonomiju istaknuti su politička i ekonomska nestabilnost, neefikasnost poreske administracije i visok nivo korupcije na svim nivoima i društvenim segmentima.

Prema Forbsovoj listi od zemalja u regionu atraktivnije uslove poslovanja od BiH (83. mjesto) imaju Slovenija, koja se nalazi na 25 poziciji, Makedonija na 35, Hrvatska na 41, Crna Gora na 53 i Albanija na 64.

SDI u BiH, po godinama, u milionima KM

Izvor: Centralna banka BiH

Stanje i perspektive poslovnog ambijenta predstavljaju jednu od primarnih odrednica atraktivnosti ekonomije za nova ulaganja. Nažalost, na ovogodišnjoj Forbsovoj listi

zemalja prema uslovima poslovanja, među 134 zemlje, BiH se pozicionirala na visokoj 84 poziciji, a od zemalja u regionu iza nje se nalazi još samo Srbija, na 93 poziciji.